УДК 321.6
Романцов Ю.І.
асп. НУ «Запорізька політехніка»

ПОЛІТИЧНА ВЛАДА В УМОВАХ ГІБРИДНОСТІ: БАЛАНС АВТОРИТАРНИХ ТА ДЕМОКРАТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Сучасні політичні системи дедалі частіше характеризуються не чистими формами демократії чи авторитаризму, а складними гібридними моделями, в яких поєднуються інститути, практики та риторика обох типів влади. Це явище отримало назву «гібридні режими» (англ. *hybrid regimes*) й стало предметом уваги політологів, правознавців і соціологів з початку XXI століття.

Гібридність у політичній владі передбачає, з одного боку, формальну наявність демократичних інститутів – виборів, парламенту, незалежного судочинства, а з іншого – активне використання авторитарних механізмів контролю, придушення опозиції та маніпуляцій із виборчим процесом. У результаті створюється ситуація, коли влада зберігає легітимність у правовому полі, але фактично порушує базові принципи демократичного правління.

Поява гібридних форм правління зумовлена декількома чинниками. По-перше, глобалізаційний тиск і зростання значущості міжнародного іміджу змушують навіть автократичні уряди імітувати демократичну легітимність. По-друге, соціальні очікування громадян щодо участі у прийнятті рішень стимулюють владу зберігати видимість демократичного процесу. Водночас небажання втратити контроль над ключовими інструментами управління зумовлює авторитарну сутність багатьох дій.

Основною характеристикою гібридної влади є вибіркове використання інструментів демократії. Зокрема, можуть проводитись регулярні вибори, але вони супроводжуються обмеженням свободи слова, утиском опозиційних партій, контролем над судовою системою. Аналогічно, парламентаризм може існувати номінально, проте ключові рішення приймаються виконавчою гілкою влади без реального узгодження з представницькими інститутами.

У таких умовах постає питання про баланс – чи можливо в рамках гібридного режиму забезпечити ефективність влади без повної втрати демократичних засад? Відповідь на це питання залежить від конкретної моделі взаємодії авторитарних і демократичних елементів. Наприклад, у деяких країнах існує умовна конкуренція політичних сил, функціонує незалежна преса, проте відсутнє верховенство права як гарантія стримування виконавчої влади.

Гібридна влада зазвичай характеризується нестабільністю. Вона постійно балансує між авторитарною централізацією й демократичними

запитами знизу. Це створює середовище, в якому політична еволюція може відбуватися як у напрямку лібералізації, так і в бік жорсткішого контролю. Таким чином, гібридні режими можна розглядати не лише як стабільну форму, але й як перехідний стан – або до демократії, або до автократії.

У процесі формування та функціонування гібридної політичної влади спостерігається системне використання легітимних демократичних процедур з однією метою – зміцнити або продовжити перебування чинної влади. Цей феномен отримав назву «демократії керованого типу» або «електорального авторитаризму». Головна ознака таких режимів – збереження форми при трансформації змісту: вибори проводяться, але результати передбачувані; опозиція дозволена, але маргіналізована; закони ухвалюються, але не діють однаково для всіх.

Інструменти балансу в умовах гібридної влади варіюються залежно від політичного контексту. В одних випадках авторитарні методи маскуються під риторику стабільності, безпеки, традиційних цінностей. В інших – демократичні атрибути використовуються для отримання зовнішньої підтримки або легітимізації в очах міжнародної спільноти. Таким чином, баланс між двома началами – це не рівновага в класичному сенсі, а радше постійна маніпуляція складовими для досягнення тактичних цілей.

Одним із прикладів такого балансу є модель керованого плюралізму, в межах якої допускається існування кількох політичних партій або громадських організацій, однак їх діяльність жорстко регулюється, зокрема через законодавчі обмеження, втручання силових структур або економічний тиск. Як наслідок, опозиція позбавляється реальних важелів впливу, а громадянське суспільство функціонує у тіні державного контролю.

Також важливою складовою гібридності є контроль над інформаційним простором. Авторитарні елементи влади активно використовують медіа для формування «керованого дискурсу», в якому критику сприймають як загрозу стабільності, а інакомислення – як вияв деструктивної поведінки. Водночас підтримуються окремі ліберальні канали комунікації для збереження іміджу «відкритої системи».

Ці гібридні механізми особливо яскраво виявляються в умовах кризових подій – війни, пандемії, економічної нестабільності. Під приводом надзвичайного стану розширюються повноваження виконавчої влади, зменшується контроль з боку парламенту, обмежуються права громадян. Часто такі дії залишаються навіть після завершення кризи, стаючи новою нормою політичного функціонування.

Попри це, гібридні режими не є повністю ізольованими від демократичного тиску – як внутрішнього, так і зовнішнього. Високий рівень мобілізації громадян, активність незалежних медіа або міжнародні санкції здатні змусити такі режими до часткової лібералізації. Саме тому гібридність

влади – це не застигла модель, а динамічний процес постійного переналаштування політичної системи в межах між авторитаризмом і демократією.

Проблема гібридності політичної влади має також глибокі філософсько-правові виміри. З одного боку, вона кидає виклик класичному розподілу політичних режимів на демократичні та авторитарні. З іншого – ставить під сумнів ефективність стандартних підходів до оцінки політичної легітимності, заснованої виключно на формальних ознаках (наявності виборів, інститутів, декларацій про права людини). У гібридних умовах важливішим стає не те, що прописано у конституції, а те, як реально функціонує політична система.

Така ситуація актуалізує необхідність критичного перегляду понять «демократія» і «авторитаризм». У новітніх дослідженнях все частіше застосовуються проміжні категорії – «деліберативна авторитарність», «електоральний популізм», «нові автократії», що дозволяє краще окреслити складні гібридні реалії. Особливе місце у цьому контексті займає поняття політичного патерналізму – коли влада формально визнає демократичні цінності, але водночас діє «від імені народу», обмежуючи його участь у прийнятті рішень.

Ці процеси мають безпосереднє значення для країн, що перебувають у стадії демократичного переходу або ведуть боротьбу за збереження своєї політичної суб'єктності, як-от Україна. Умови воєнного стану, зовнішнього тиску, потреба в консолідації інституцій створюють підґрунтя для посилення виконавчої вертикалі та тимчасових обмежень демократичних процедур. Водночас зберігається високий рівень громадянської мобілізації, контроль з боку суспільства та ЗМІ, що створює унікальну модель гібридного демократичного опору.

Таким чином, баланс авторитарних і демократичних елементів у гібридній політичній владі не є раз і назавжди визначеним співвідношенням. Це – результат постійного процесу, в якому політичні актори, суспільство, міжнародне середовище та історичні обставини змагаються за контроль над механізмами прийняття рішень. Гібридна влада може бути як перехідною формою до демократії, так і стабілізованою формою неавторитарного, але недемократичного правління. Саме тому для сучасної науки важливо не лише ідентифікувати ознаки гібридності, а й вивчати механізми її трансформації.